

07

บทเสนอการตีความแนวคิดอิสลามสันติภาพจาก
ชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัด: ศึกษาการขับเคลื่อน
ทางสังคมตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม
ในเมืองมักกะฮ์จนถึงการอพยพไปเมืองมะดีนะฮ์

Tentative Interpretation of Islamic Peace
Concept from the Biography of the Prophet
Muhammad: A Study of Social Engagement
from the Beginning of the Propagation of
Islam in Makkah until the Immigration to
Madinah

Received: February 5, 2024 | Revised: May 3, 2024 | Accepted: May 8, 2024

DOI :

ลุตฟี หะยิบือราเฮง*

Lutfee Hayibueraheng

ดร.สามารถ ทองเฟือ **

Dr. Samart Thongfhua

* นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. อีเมล: lutfee.hayibueraheng@gmail.com

Master's student of Program in Conflict and Peace studies. Institute for Peace Studies,
Prince of Songkla University, Hat Yai Campus. email: lutfee.hayibueraheng@gmail.com

** รองศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
อีเมล: thongfhua@gmail.com

Associate Professor. Faculty of Political Science, Prince of Songkla University, Pattani
Campus. email: thongfhua@gmail.com

บทคัดย่อ

งานศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดอิสลามกับสันติภาพจากเหตุการณ์การขับเคลื่อนทางสังคมของศาสนาฮัมมัตตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นเผยแผ่ศาสนาอิสลามในเมืองมักกะฮ์จนถึงการอพยพไปเมืองมะดีนะฮ์ โดยมุ่งศึกษาเป้าหมายและวิธีการของการขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อต่อยอดขยายพรมแดนทางความรู้ของสาขาวิชาสันติศึกษา งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์ ต่อยอดการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการเชิงอุปนัย แล้วจึงสังเคราะห์เป็นแนวคิดอิสลามสันติภาพ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดอิสลามสันติภาพสามารถอธิบายผ่านภาวะแห่งสันติจากเป้าหมายและภาวะแห่งสันติจากวิธีการ ภาวะแห่งสันติจากเป้าหมายประกอบด้วย 1) สันติภาวะในมุมมองของอิสลามแบ่งออกเป็นสันติภาวะเชิงสัมบูรณ์และสันติภาวะเชิงสัมพัทธ์ 2) ความเป็นไปของสันติภาวะเชิงสัมบูรณ์และสันติภาวะเชิงสัมพัทธ์ล้วนถูกกำหนดโดยความประพฤติของมนุษย์ทั้งสิ้น และ 3) ข้อเสนอของอิสลามที่มีต่อสันติภาวะเชิงสัมพัทธ์นั้นวางอยู่บนหลักคิด 6 ประการ ได้แก่ การจำนนต่อพระเจ้า การปฏิบัติตามศาสนาฮัมมัต ผลตอบแทนในโลกหน้า ศีลธรรมที่เคร่งครัด ความเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างมุสลิม และการรักษาสติของประชากรโลก ในฐานะเครือญาติ ส่วนสันติภาพจากวิธีการประกอบด้วย 1) การดำเนินการบนเป้าหมายที่ถูกต้องเสมอ 2) การดำเนินการตามวิธีการที่ถูกรองรับโดยศาสนาเสมอ 3) อิสลามยอมรับทั้งสันติวิธีและการใช้กำลัง 4) การเลือกวิธีการจะต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่ดีเสมอ และ 5) ในกรณีที่ไม่ว่าจะคำนึงถึงผลลัพธ์ที่ดีได้ การใช้สันติวิธีจะถูกนำมาปรับใช้ก่อนเสมอ

คำสำคัญ: สันติภาพ ศาสนาฮัมมัต การขับเคลื่อนสังคม สันติวิธี ความรุนแรง

Abstract

This research aimed to study the concept of Islamic peace from the events of the Prophet Muhammad's social engagement from the beginning of the Islamic propagation period in Makkah until the migration to Madinah. It is orientated towards studying the ends and the methods of such social engagement to expand the knowledge boundaries of the field of peace studies. This study was a qualitative study in which data from the documents and Interview was utilized, then analyzed using the inductive method, and eventually synthesized into the Islamic concept of peace. The results of the research showed that the Islamic concept of peace can be explained through 'peace from its ends' and 'peace from the means'. The concept of peace from its ends lay in the following aspects: 1) Peace in the Islamic view stratified into Absolute peace and relative peace, 2) The possibility of absolute peace and relative peace determined by the behaviors of human beings, and 3) The Islamic proposition of relative peace resting on six principles; i.e., Submission to God, Compliance with the teachings of the Prophet Muhammad, Belief in the absolute just, Abidance by morality for self-conduct, Solidarity among Muslims, and Upholding the rights of the world's population as relatives. As for the concept of peace through the means, it entails the facets as follows: 1) Peace engagement must always be based on the right ends; 2) Peace engagement must be carried out in accordance with the methods supported by Islam; 3) Islamic methods cover both non-violent and violent means; 4) Either of which will be selected upon the good-outcome principle; and 5) In case that the favorable outcome cannot be reached, the non-violent action is always applied first.

Keywords: Peace, Prophet Muhammad, social engagement, peaceful means, violence

บทเสนอการตีความแนวคิดอิสลามสันติภาพจากชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัด: ศึกษา
การขับเคลื่อนทางสังคมตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นการเผยแผ่ศาสนาอิสลามในเมืองมักกะฮ์
จนถึงการอพยพไปเมืองมะดีนะฮ์

บทนำ

จากเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้นอาจหนีไม่พ้นจากการกล่าวโทษศาสนาว่าเป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อความขัดแย้งขึ้น คงปฏิเสธข้อคิดเห็นดังกล่าวนี้ไปไม่ได้ ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้ก่อเหตุจำนวนไม่น้อยที่มักเสนอภาพตัวแทนของตนในนามของศาสนาและมักอ้างว่าการกระทำของตนล้วนแล้วแต่มีเหตุผลอันศักดิ์สิทธิ์รองรับ ซึ่งAppleby (2000: 19-21) ชี้ชวนให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าวพร้อมตั้งคำถามว่าเพราะเหตุใดกันที่ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในแต่ละความขัดแย้งเลือกใช้วิธีการที่รุนแรง ในขณะที่บางคนกลับเลือกใช้สันติวิธีด้วยเหตุผลทางศาสนาเช่นเดียวกัน กลุ่มขบวนการศาสนาที่มักใช้ความรุนแรงรองรับการกระทำของตนมักแบ่งออกเป็นกลุ่มต่อสู้ในนามเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์โดยอ้างเหตุผลทางศาสนาเพื่อขยายมวลชนและสร้างความชอบธรรม ส่วนอีกกลุ่มคือขบวนการต่อสู้ที่มีแรงจูงใจเพื่อรับใช้คำสอนของศาสนาโดยตรง ซึ่งในทางตรงกันข้าม อิทธิพลจากคำสอนของศาสนากลับสร้างกลุ่มขบวนการสันติวิธีในนามองค์กรระหว่างประเทศอย่างมากมายในเวลาเดียวกัน

แท้จริงแล้วศาสนาและคำสอนของศาสนาต่างดำรงอยู่ในฐานะการเทศนาธรรมที่มุ่งไปสู่ความสงบสุข สันติภาพ สันติสุข การขัดเกลา การเข้าใจถึงตัวตนของโลก และวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตาม ภาวะการกล่าวโทษเช่นนี้นำไปสู่การทบทวนข้อขบคิดที่ว่าศาสนาเป็นต้นเหตุแห่งความรุนแรงหรือไม่ ซึ่งมักพบว่าข้อกล่าวหาดังกล่าวไม่เป็นจริง หากแต่เป็นเพราะการตีความคำสอนและการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือเพื่อสนองผลประโยชน์ทางการเมืองผู้นับถือศาสนาบางกลุ่ม กล่าวคือคำสอนของศาสนาถูกใช้เป็นข้ออ้างในการทำสงครามเพื่อแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์เข้าหาตัวเอง ศาสนาและผู้นับถือศาสนาจึงตกอยู่ในฐานะผู้ที่ต้องรับผิดชอบจากภาวะแห่งความเข้าใจผิดเพี้ยนข้างต้น พร้อมแบกรับภาระในการทำ ความเข้าใจที่ถูกต้องกับความจริงที่ว่าศาสนาหาใช่ต้นเหตุของความรุนแรงไม่ (สุริยะ ชาญพิชัย, 2563: 125-126)

Appleby (2000: 104-107) ใช้ภาพรวมของเหตุการณ์ร่วมสมัยเพื่ออธิบายต่ออย่างมีนัยสำคัญว่าในบรรดากลุ่มผู้นับถือศาสนาทั้งหมดนั้น กลุ่มเคลื่อนไหวหรือขบวนการอิสลามถือเป็นปรากฏการณ์แพร่หลายที่สุด

และส่วนมากก็มักเคลื่อนไหวโดยมีแรงจูงใจเพื่อรับใช้คำสอนของศาสนาในฐานะตัวเลือกสำคัญของการปรับเปลี่ยนระบอบการดำเนินความเป็นไปของโลกจากระบบโลกีย์วิสัยที่ไม่สามารถรังสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นได้ สิ่งที่น่ากังวลใจที่สุดอาจมีอยู่ว่าการแพร่หลายของกลุ่มขบวนการอิสลามที่เกิดขึ้นในโลกมุสลิมเหล่านี้บ่งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มการหยิบใช้คำสอนทางศาสนาจนอาจนำไปสู่ความรุนแรง แต่หากมองอีกด้านเราก็พบว่าเจตนารมณ์ของกลุ่มเคลื่อนไหวเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เรียกร้องสู่การสถาปนาสันติภาพที่แท้จริงตามนิยามของแต่ละกลุ่ม

ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดทั้งการต่อต้านและการสนับสนุนจากโลกมุสลิมซึ่งอาจเรียกโดยรวมว่าเป็นการพูดถึงองค์ความรู้สันติภาพโดยพิจารณาจากแง่มุมที่ว่ากลุ่มเคลื่อนไหวเหล่านี้ต่างอ้างว่ากลุ่มของตนเรียกร้องไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่ดีงาม ผลลัพธ์คือเกิดความพยายามในการอภิปรายตัวตนของศาสนาอิสลามในลักษณะที่แตกต่างกันไป เกิดการตีความที่ไม่ตรงกันและนำไปสู่ข้อสรุปที่ต่างกัน กลุ่มเคลื่อนไหวบางกลุ่มชูธงสันติวิธี ในขณะที่บางกลุ่มกลับสนับสนุนการทำสงคราม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการศึกษาและแนวความคิดในการอธิบายที่ต่างกัน แต่ต่างแย่งชิงความชอบธรรมด้วยกันทั้งสิ้น สิ่งนี้นับเป็นเรื่องชวนหัวไม่น้อยเพราะมันได้กลายเป็นการปะทะกันทางความคิดของกลุ่มคนที่ล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายในการขับเคลือนสังคมเพื่อสันติภาพด้วยกันทั้งสิ้น เรื่องดังกล่าวนี้สร้างภาวะทางเลือกที่ต้องเผชิญแก่ผู้แสวงหาสันติภาพจากประชาชนทั่วไปที่สังคมมุสลิมและยังสร้างความงุนงงแก่บุคคลต่างศาสนาในการเข้าใจถึงตัวตนของศาสนาอิสลาม

การนิยามสันติภาพเป็นประเด็นสำคัญของเรื่องและถือเป็นปัญหาที่มีอาจมองข้าม มิใช่เพียงเฉพาะกลุ่มขบวนการศาสนาหากแต่ยังเป็นปัญหาถกเถียงกันในระดับสากล เหตุเพราะเมื่อมีการพูดถึงสันติภาพกลับปรากฏ

ผู้ให้คำนิยามที่หลากหลายแตกต่างกัน กล่าวคือ มีการใช้คำสันติภาพตรงกัน แต่กลับกำหนดความหมายไว้อย่างต่างกันอย่างสิ้นเชิง บางกลุ่มเข้าใจว่าสันติคือ ภาวะที่โลกปราศจากสงคราม บางกลุ่มจินตนาการถึงความสงบสุขไร้ข้อขัดแย้ง บางกลุ่มกลับพูดถึงการปราศจากความรุนแรง ยุติธรรม และความเหลื่อมล้ำ (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2535: 12) นอกจากนี้ นักสันติศึกษา บางกลุ่มเลือกควรวรรณเรื่องสันติภาพกับการใช้สันติวิธีโดยเห็นว่าสังคมสันติสุขที่ปราศจากความขัดแย้งใดๆ ในสังคมเป็นอุดมคติที่บรรลุถึงได้ยาก หรือบรรลุถึงไม่ได้เลย ดังนั้น สังคมแห่งสันตินั้นต้องเริ่มต้นจากการเลือกใช้สันติวิธีในการเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง แน่แน่นอนว่าแนวทางนี้มีหน้าที่เปิดกว้างต่อความขัดแย้งต่างๆ และตั้งรับกับสถานการณ์ดังกล่าวอย่างชาญฉลาด กระนั้น การกำหนดขอบเขตของสันติวิธียังคงเป็นปัญหาถกเถียงกันในเชิงแนวคิด บางสำนักนึกถึงการงดเว้นความรุนแรงต่อร่างกายและชีวิตเท่านั้น บางสำนักขยายไปสู่การงดเว้นทำลายทรัพย์สิน บางสำนักควรวรรณการงดเว้นทำลายเกียรติยศหรือทำให้เสียหน้า และบางสำนักตั้งเงื่อนไขของสันติวิธีว่าจะต้องมีความรักและปรารถนาดีต่อคู่ขัดแย้งด้วย (ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์, 2533: 26-28)

ปัญหาการนิยามและการกำหนดขอบข่ายของสันติภาพที่ต่างกันอย่างนี้อาจเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้สันติภาพจะเป็นจุดหมายที่มนุษยชาติมีอาจมุ่งไปถึงอย่างพร้อมเพรียงกัน ด้วยเหตุที่ว่าทิศทางของสันติภาพในจินตนาการของแต่ละกลุ่มนั้นไม่ตรงกัน ซึ่งปัญหาที่วุ่นวายนี้ล้วนเกิดจากข้อถกเถียงพื้นฐานเชิงแนวคิดอันได้แก่ 1) สันติภาพเป็นเป้าหมายหรือวิธีการ 2) ความขัดแย้งสามารถดำรงอยู่ได้ในสันติภาพหรือไม่ และ 3) สันติภาพต้องประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2535: 12)

ด้วยเหตุข้อข้องใจที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงพยายามแสวงหาคำตอบต่อตัวตนที่แท้จริงของศาสนาอิสลามโดยตั้งต้นขบคิดว่าจะเข้าใจ “สันติภาพ”

ในศาสนาอิสลามอย่างเป็นระบบได้อย่างไร นำมาสู่การกำหนดแนวทางการศึกษาไปที่ชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัดในฐานะผู้ประกาศศาสนา ซึ่งอัลลีบาอีย์ (2554: 9-13) กล่าวว่าการศึกษาชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัดมีความสำคัญในแง่ของการเป็นแหล่งอ้างอิงสำหรับการเรียนรู้ศาสนาอิสลามเป็นแบบอย่างในด้านการยืนหยัดอย่างมั่นคง เป็นแนวทางที่พึงใช้การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น และเป็นสิ่งยืนยันถึงตัวตนสันติภาพของอิสลามอย่างแท้จริง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการค้นหาคำตอบต่อแนวคิดสันติภาพในศาสนาอิสลามผ่านการศึกษาชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัดในฐานะที่ตัวท่านเป็นหลักฐานในการยืนยันถึงบทบัญญัติที่ถูกต้องของอิสลาม ทั้งนี้ชีวประวัติของท่านศาสดาประกอบด้วยช่วงเวลาแห่งมักกะฮ์ที่ตัวท่านไม่มีอำนาจปกครองและช่วงเวลาแห่งมะดีนะฮ์ที่ตัวท่านมีอำนาจปกครอง ทั้งสองช่วงเวลาข้างต้นมีบริบทที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง (อัลบุบาร็อกฟูรี, 2562: 150) ผู้วิจัยเห็นว่าในช่วงเวลาของการไร้อำนาจปกครองจะแสดงตัวตนแห่งสันติภาพของอิสลามออกมาได้ดีที่สุดอันเป็นการเผยให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของการขับเคลื่อนสังคมอย่างแท้จริง งานวิจัยชิ้นนี้จึงศึกษาเหตุการณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวโดยถอดความเข้าใจแนวคิดสันติภาพผ่านการค้นหาเป้าหมายของการขับเคลื่อนทางสังคมของท่านศาสดาและวิธีการที่ท่านเลือกใช้ แล้วนำมาสังเคราะห์เพื่อเสนอความเข้าใจต่อสันติภาพในศาสนาอิสลามและอภิปรายถึงข้อถกเถียงดังกล่าว

กรอบแนวคิดในการศึกษาและการทบทวนวรรณกรรม

หนึ่งในแนวทางการศึกษาแนวคิดสันติภาพในศาสนาอิสลามคือการศึกษาจากชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัด ซึ่งหากมองไปยังชีวประวัติของท่านนั้นประกอบด้วยช่วงเวลาแห่งเมืองมักกะฮ์และช่วงเวลาแห่งเมือง

มะดีนะฮ์ซึ่งมีเงื่อนไขและบริบทหลายประการที่ต่างกัน

หากมองย้อนไปยังบริบทของเมืองมักกะฮ์จะพบว่าศาสนาฮัมมัดปรากฏขึ้นในดินแดนและยุคสมัยที่ผู้คนไม่รู้จักศาสนาที่แท้จริง ผลพวงจากเรื่องนี้ทำให้ความคิดของมนุษย์นั้นมีตนและได้ผลิตสร้างวิถีชีวิตที่ดำเนินบนรากฐานจริยธรรมที่ผิดเพี้ยน ชาวอาหรับมักฝังลูกสาวทั้งเป็น บรรดาสตรีถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ผู้คนโหดร้ายทารุณ ผู้ที่แข็งแกร่งกว่าใช้อำนาจเพื่อเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นแอ (กุเลน 2545: 19-21) จนเมื่อครั้งที่ศาสดามุฮัมมัดเริ่มทำการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม ท่านถูกขัดขวางโดยฝ่ายต่อต้านด้วยวิธีการนานับประการ เมื่อพิจารณาจากความพยายามในการขับเคลื่อนสังคมตลอดช่วงชีวิตของท่านที่เมืองมักกะฮ์ทำให้พบว่าภาพรวมส่วนมากท่านได้เลือกใช้วิธีการที่อุดมไปด้วยสันติวิธีและยืนหยัดกับวิธีการนี้มาโดยตลอด ภายใต้บริบทของการ “ไร้อำนาจปกครอง” นี้เองทำให้พบอีกว่าตัวท่านยืนหยัดอดทนอย่างยาวนานโดยไม่ได้เรียกร้องอำนาจทางการเมืองใดๆ มันควรค่าแก่การตั้งคำถามและค้นหาคำตอบถึงตัวตนแห่งสันติภาพของศาสนาอิสลามอย่างแท้จริง ชวนให้สงสัยถึงเจตนารมณ์ที่ซุกซ่อนของการขับเคลื่อนทางสังคมของศาสดามุฮัมมัด

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาชีวประวัติของท่านโดยนับเฉพาะชุดเหตุการณ์การขับเคลื่อนทางสังคมและศึกษาเฉพาะช่วงเวลาแห่งมักกะฮ์เป็นการตั้งประเด็นศึกษาที่มีส่วนช่วยให้เห็นถึงความเป็นแก่นแท้ของสันติภาพที่เรียกร้องโดยศาสดามุฮัมมัดในการขับเคลื่อนทางสังคมที่เมืองมักกะฮ์ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงกำหนดตำแหน่งที่ของตนในฐานะงานวิชาการอยู่ในองค์ความรู้ 3 เรื่องสำคัญนั่นคือ แนวคิดสันติภาพในศาสนาอิสลาม การศึกษาชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัด และการขับเคลื่อนทางสังคม

ผู้วิจัยจึงได้กำหนดแนวทางในการทบทวนวรรณกรรมใน 3 ประเด็นที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ 1) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสันติภาพของ

บุคคลสำคัญ มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนงานศึกษาที่รวบรวมอภิปรายไว้ซึ่งแนวคิดสันติภาพอันเป็นผลสังเคราะห์จากบุคคลต่างๆ ที่มีส่วนผลักดันต่อการดำเนินหน้าที่ในฐานะคำสอนของการขับเคลื่อนสันติภาพ 2) งานเขียนที่เกี่ยวข้องชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัด ใช้การสำรวจงานวิจัย บทความวิชาการและหนังสือจากฐานข้อมูลที่ใช้ภาษาไทยเป็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัดเพื่อกำหนดทิศทางการศึกษาในด้านสันติภาพ และเพื่อใช้ประโยชน์จากแง่มุมต่างๆ ของงานที่ปรากฏอยู่ในการผลิตองค์ความรู้เกี่ยวกับสันติภาพ 3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการขับเคลื่อนทางสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนสังคม ทั้งในแง่ของตัวแสดง เหตุจูงใจ เป้าหมาย วิธีการ และบริบทที่ปรากฏอยู่เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการขับเคลื่อนทางสังคมของศาสดามุฮัมมัดในฐานะบุคคลทางศาสนาอิสลามที่ดำรงการขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อสันติภาพ

ผลจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสันติภาพของบุคคลสำคัญพบว่าม้งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม รวมถึงนักปรัชญาคนสำคัญ ในกรณีของงานวิจัยสันติภาพในศาสนาต่างๆ นั้นพบว่ามิได้ศึกษาแนวคิดจากตัวผู้ประกาศศาสนาโดยตรง แต่มักเป็นผู้ขับเคลื่อนศาสนาร่วมสมัยเช่น พุทธทาสภิกขุ ดิข นัท ฮันท์ หรือ มาร์ติน ลูเธอร์ จูเนียร์ เป็นต้น โดยเป็นการเชื่อมโยงตัวบทคำสอนทางศาสนากับบทบาทการทำงานของบุคคลสำคัญเหล่านี้ และหากเป็นงานวิจัยสันติภาพในศาสนาอิสลามไม่ปรากฏพบถึงการศึกษาแนวคิดสันติภาพจากศาสดามุฮัมมัดโดยตรง งานศึกษานี้จึงต่างออกไปตรงที่ได้กำหนดการศึกษาถึง “ผู้ประกาศศาสนา” ของศาสนาอิสลามโดยตรง และมีได้อาศัยข้อมูลตัวบทคำสอน แต่ประมวลรวมจาก “เหตุการณ์การขับเคลื่อนทางสังคม” ส่วนการทบทวนงานเขียนที่เกี่ยวข้องชีวประวัติของ

ศาสตร์ตามฮัมมัดกลับไม่ปรากฏงานเขียนที่ศึกษาถึงการขับเคลื่อนสังคมของ ศาสตร์ตามฮัมมัดในช่วงเวลา “ก่อนการอพยพ” หรือช่วงเวลาแห่งมักกะฮ์ เป็นการเฉพาะซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ท่านศาสดาต้องเผชิญกับการกดขี่และไม่มี อำนาจทางการเมือง เป็นช่วงเวลาที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและรุนแรง อันเนื่องมาจากปฏิกิริยาต่อต้านการเปลี่ยนแปลงสังคมของท่าน เป็นช่วง เวลาที่สามารถค้นหา “เป้าหมาย” และ “วิธีการ” ในการขับเคลื่อนทาง สังคมของท่านอันเป็นกรอบในการทำความเข้าใจสันติภาพในปัจจุบัน โดย พิจารณาไล่เรียงตามลำดับเหตุการณ์ของศาสตร์ตามฮัมมัด อันเป็นภาพ สะท้อนภาคปฏิบัติของหลักการอิสลามตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ และการทบทวนงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการขับเคลื่อนทางสังคมพบว่า โดยมากเป็นการศึกษาทบทวนหลักการของแต่ละศาสนาผ่านตัวบท และ เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในปัจจุบันที่บุคคลทางศาสนาหรือกลุ่มทางศาสนา ดำเนินการขับเคลื่อนสังคมในประเด็นปัญหาเฉพาะด้านที่ผู้วิจัยสามารถ ลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลได้ ในขณะที่งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาและตีความ จากประวัติศาสตร์โดยยึดเอา “เหตุการณ์” ที่เรียงเรียงตามช่วงเวลาที่เกิดขึ้น ในชีวิตของ “ศาสดา” โดยตรง ตลอดจนนำมาสู่การอภิปรายความเข้าใจ ต่อการสร้างสันติภาพ

จากที่กล่าวมางานวิจัยนี้จึงต้องยึดองค์ความรู้ด้านแนวคิดสันติภาพ โดยนำเสนอมุมมองของอิสลามอันได้จากการศึกษาเหตุการณ์ในชีวิตของ ศาสตร์ตามฮัมมัด ต่อยอดองค์ความรู้ด้วยชีวประวัติของศาสตร์ตามฮัมมัดโดย ศึกษาช่วงเวลาแห่งมักกะฮ์เพื่อเสนอมุมมองด้านการขับเคลื่อนสันติภาพ และต่อยอดความรู้ด้านการขับเคลื่อนสังคมโดยใช้วิธีการศึกษาจาก ชุดเหตุการณ์ของศาสดาแทนการศึกษาตัวบททางศาสนา

ภายหลังจากการสังเคราะห์ผลการศึกษาเชิงแนวคิดแล้ว งานวิจัยนี้ ยังจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการอภิปรายปัญหาพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของสันติ

ศึกษา นั่นคือ การนิยามสันติภาพ ตัวตนของสันติวิธี ความเห็นต่อการใช้ ความรุนแรง และมุมมองที่มีต่อความขัดแย้ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานศึกษาชิ้นนี้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ทั้งสิ้น 3 ประการอันได้แก่ ประการที่ 1) ศึกษา “เป้าหมาย” ของศาสดามุฮัมมัดที่พบเจอตลอด เหตุการณ์การขับเคลื่อนทางสังคมในช่วงเวลาแห่งมักกะฮ์ ประการที่ 2) ศึกษา “วิธีการ” ของท่านที่ถูกปรับใช้ตลอดเหตุการณ์การขับเคลื่อนทางสังคมในช่วงเวลาแห่งมักกะฮ์ และประการที่ 3) วิเคราะห์แนวคิดสันติภาพที่ได้จากการศึกษาทั้งเป้าหมายและวิธีการในการขับเคลื่อนทางสังคมของศาสดามุฮัมมัด

วิธีการดำเนินวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นการคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงตามจุดมุ่งหมายโดยใช้เกณฑ์คัดเลือกผู้สังเกตการณ์ในเรื่องที่ต้องการศึกษา การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่มอันได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง การสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักจะอยู่บนฐานของการวิเคราะห์ชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัดมีวัตถุประสงค์เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกที่สุดจากผู้สังเกตการณ์เกี่ยวกับการศึกษาชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัดอันเกี่ยวโยงกับการตีความสันติภาพ โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ว่าต้องเป็นนักวิชาการมุสลิม เป็นผู้มีความรู้เชิงลึกในสาขาอิสลามศึกษา มีงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับศาสดามุฮัมมัด และมีงานเขียนเกี่ยวข้องกับสันติภาพ ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองเป็นนักวิชาการสังคมศาสตร์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านสันติศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลที่

ได้รับจากการวิเคราะห์ชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัด โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ว่า ต้องเป็นนักวิชาการมุสลิม เป็นนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ และต้องมีผลงานที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษา เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้จำแนกข้อมูลและแยกเป็นหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อยตามความเหมาะสมของเนื้อหาศึกษา จัดหมวดหมู่ของข้อมูล หาแบบแผน ความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ หลังจากนั้นจึงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากเอกสารและการสัมภาษณ์เพื่อทำการวิเคราะห์โดยอธิบายตามผลที่ได้รับจากข้อมูลที่ปรากฏแล้วสรุปเป็นหลักการ และหาความสัมพันธ์ของข้อมูลอันเป็นลักษณะการวิเคราะห์เชิงคุณภาพผ่านกระบวนการอุปนัยโดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ปรากฏ จากนั้นจึงเข้าสู่การประมวล สรุปข้อเท็จจริง และประมวลเป็นผลการศึกษา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้พบดังนี้

1. เกี่ยวข้องกับ “เป้าหมาย” ของการขับเคลื่อนทางสังคมของศาสดามุฮัมมัด จากการประมวลชีวประวัติของท่านในมิติของการขับเคลื่อนทางสังคมตลอดช่วงมีกระแสพบเหตุการณ์สำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายที่ตัวท่านพยายามต่อสู้เพื่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงมากถึง 43 เหตุการณ์ ทั้งนี้เมื่อทำการศึกษาเหตุการณ์ทั้งหมดอย่างละเอียดจึงสรุปได้ว่าการเรียกร้องของท่านนั้นประกอบด้วยเป้าหมาย 6 ประการ อันได้แก่ 1) การกล่าวปฏิญาณตนว่าไม่มีผู้ถูกสักการะอันแท้จริงนอกจากอัลลอฮ์ 2) การกล่าวปฏิญาณตนว่ามุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์ 3) การยืนยันความเชื่อเรื่องโลกหน้า 4) ศีลธรรมอันดี 5) ความเป็นหนึ่งเดียวกันของผู้นับถือศาสนาอิสลาม และ 6) การเชื่อมสัมพันธ์เครือญาติ ซึ่งจะขอหยิบยก

แค่บางเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อเป้าหมายในการขับเคลื่อนสังคม

เหตุการณ์ที่ 1 : ศาสดามุฮัมมัดได้ตอบคำถามของอะลียฺ ญาติฝั่งบิดาของท่านซึ่งถามว่า “ท่านจะเสนออะไรให้ฉันกัน ?” ท่านตอบว่า “**จงปฏิญาณว่าไม่มีผู้ถูกสักการะที่เที่ยงแท้ นอกเจ้าอัลลอฮ์พระองค์เดียวเท่านั้นผู้ซึ่งไม่มีภาคีใดร่วมกับพระองค์**” (คานดะอ์ละวียฺ 2556: 81-82) เหตุการณ์นี้สะท้อนเป้าหมายประการที่หนึ่ง

เหตุการณ์ที่ 2 : ศาสดามุฮัมมัดกล่าวแก่ชายคนหนึ่งผู้มีนามว่า คอลิด บุตรสะอิด ในครั้งหนึ่งว่า “ฉันขอเชิญชวนท่านไปสู่การปฏิญาณว่าอัลลอฮ์เป็นผู้ถูกสักการะเพียงพระองค์เดียวโดยไม่มีภาคีใดเคียงคู่พระองค์ และไปสู่การปฏิญาณว่ามุฮัมมัดนั้นเป็นบ่าวและศาสนทูตของพระองค์” จากนั้นเขาก็เข้ารับอิสลาม (อัลอะบีดียฺ 2013: 82-83) เหตุการณ์นี้สะท้อนเป้าหมายประการที่สอง

เหตุการณ์ที่ 3 : ศาสดามุฮัมมัดได้กล่าวเทศนาธรรมแก่คณาญาติจากวงศ์ตระกูลของท่านในสำนวนว่า “**ขอสาบานด้วยอัลลอฮ์ ! พวกท่านจะต้องเสียชีวิตเฉกเช่นที่พวกท่านได้นอนหลับไป และพวกท่านจะต้องฟื้นคืนชีพเฉกเช่นที่พวกท่านลุกตื่นขึ้นมา และพวกท่านจะต้องถูกสอบสวนในสิ่งที่พวกท่านได้กระทำไป แท้จริงสวรรค์นั้นเป็นสิ่งที่นรินทร์นรกนั้นก็เป็นที่นรินทร์ ขอสาบานด้วยอัลลอฮ์ ! แท้จริง ฉันได้นำมาสู่พวกท่านซึ่งความดีงามในโลกนี้และโลกหน้า**” (อัลอาซิมียฺ 2013: 220-222) เหตุการณ์นี้สะท้อนเป้าหมายประการที่สาม

เหตุการณ์ที่ 4 : ชายคนหนึ่งนามว่ามัฟรูกกล่าวถามถึงเจตนารมณ์ของศาสดามุฮัมมัดในการเชิญชวนเขาสู่อิสลามว่า “แล้วท่านจะเรียกร้องไปสู่สิ่งใดอีก โอ้พี่น้องกูรอยซ์? (หมายถึงศาสดามุฮัมมัดผู้มาจากตระกูลกูรอยซ์)” ท่านตอบเขาว่า “**แท้จริงอัลลอฮ์ได้สั่งใช้เรื่องความยุติธรรม การทำดี การช่วยเหลือเครือญาติ และห้ามปรามสิ่งชั่วช้า**” (อัศศุยานียฺ 2004:

228-232) เหตุการณ์นี้สะท้อนเป้าหมายประการที่สี่

เหตุการณ์ที่ 5 : ครึ่งหนึ่งศาสดามุฮัมมัดได้นำเสนอิสลามแก่อะบูบักร์ มิตรสหายคนสนิทของท่านว่า “ฉันขอเชิญชวนท่านไปสู่การสร้างความรักใคร่กลมเกลียวในหมู่คนที่เชื่อฟังพระองค์” (อัลฮัรียี 1986: 179-180) เหตุการณ์นี้สะท้อนเป้าหมายประการที่ห้า

เหตุการณ์ที่ 6 : ศาสดามุฮัมมัดตัดสินใจปั่นขึ้นเนินเขาเศาะฟาแล้วทำการประกาศแก่ชาวเมืองมักกะฮ์ทั้งหมดโดยใช้สำนวนที่ระบุดังกล่าวถึงสายตระกูลของแต่ละกลุ่มคนที่มีรับฟังคำประกาศของท่านว่า “โอ้ลูกหลานของกะอับ บุตร ลุอัยย์ ! โอ้ลูกหลานของอับดุลมุซซัมม์ ! โอ้ลูกหลานของอับดุลมะนาฟ ! โอ้ลูกหลานของฮาซิม ! โอ้ลูกหลานของอับดุลมุฏฏะฮ์ ! โอ้ฟาฏิมะฮ์ ! เธอจงปกป้องตัวเองจากไฟนรกเถิด เพราะแท้จริงฉันไม่มีอำนาจในการคุ้มครองพวกท่านจากอัลลอฮ์ได้เลย เว้นแต่พวกท่านยังคงเป็นเครือญาติที่ฉันจะสานสัมพันธ์และทำดีต่อไปในโลกนี้เพียงเท่านั้น” (อัศศุนานีย 2004: 82) และเหตุการณ์นี้สะท้อนเป้าหมายประการที่หก

นอกเหนือจากที่กล่าวมาเราไม่พบว่าตัวท่านระบุถึงการเรียกร้องไปสู่สันติภาพด้วยสำนวนในทำนองว่า ฉันขอเรียกร้องสู่ “สันติภาพ” อย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้ แนวคิดสันติภาพของตัวท่านจึงสะท้อนออกมาผ่านข้อเรียกร้องต่าง ๆ ดังที่ได้เสนอไปซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เป้าหมายที่ 1 ได้แก่ การกล่าวปฏิญาณตนว่าไม่มีผู้ถูกสักการะอันแท้จริงนอกจากอัลลอฮ์ เป็นการเข้าสู่ภาวะการเชื่อมั่นอย่างเต็มเปี่ยมว่าศาสนาอิสลามคือศาสนาของพระเจ้า มีลักษณะของการรื้อถอนโครงสร้างทางสังคมแบบเก่าและปลูกสร้างโครงสร้างใหม่ภายใต้ระบอบแห่งศาสนาอิสลาม ข้อผูกมัดสำคัญที่สุดต่อข้อเรียกร้องนี้คือ “การยอมจำนน” ดำเนินหน้าที่ในลักษณะยินยอมพร้อมใจสละเสรีภาพของตนไปสู่การภักดี เชื่อฟัง และยึดมั่นในวิถีการดำเนินชีวิตที่พระเจ้าบัญญัติไว้ อันเป็นแนวทางที่เปี่ยม

สันติภาพและครอบคลุมทุกมิติของชีวิต

บริบทสังคมอาหรับในขณะนั้นเป็นสภาวะอนาธิปไตยอันไร้ซึ่งระเบียบและกฎหมาย มีเพียงแต่การใช้กำลังกดขี่จากชนชั้นนำ คำปฏิญาณเข้ารับอิสลามถือเป็นปฏิปักษ์อย่างสิ้นเชิงกับสภาวะทางอำนาจที่ชนชั้นนำอาหรับครอบครองอยู่ ปรากฏการณ์ที่เป็นผลลัพธ์โดยตรงของคำปฏิญาณคือ การสร้าง “อริปไตย” อันหมายถึงอำนาจสูงสุดที่บรรดามุสลิมจะยอมจำนนในทุกมิติซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมอาหรับสมัยนั้นรังเกียจและต่อต้านที่สุด โดยที่อริปไตยดังกล่าวดำเนินบทบาทในสองสภาวะไว้ด้วยกันซึ่งถือเป็นการหล่อหลอมความเป็นเอกภาพของสังคมอาหรับแบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อน นั่นคือ ในสภาวะปกติ อำนาจอริปไตยจะไม่ขึ้นกับบรรดาชนชั้นนำที่ก่อนหน้านี้เคยผูกขาดอำนาจในการกำหนดวัฒนธรรมสังคมซึ่งก่อให้เกิดความรุนแรงรายวัน เช่น การปล้นสะดม การขายบริการสตรีเพศ การทารุณกรรมทาส และอื่นๆ อำนาจนำของชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครองถูกท้าทายโดยตรงจากอริปไตยของพระผู้เป็นเจ้าของ ส่วนในสภาวะยามสงคราม สภาวะอนาธิปไตยที่ความชอบธรรมของการรบพุ่งตัดสินกันที่กำลังอำนาจจะหว่างชนเผ่าถูกแทนที่ด้วยกับกฎเกณฑ์บังคับของศาสนา ด้วยเหตุนี้ อัตลักษณ์ของความเป็นชนเผ่าจึงถูกขจัดให้หมดไปในทำนองเดียวกัน ด้วยเหตุนี้หลักคิดที่สะท้อนสันติภาพจากข้อเรียกร้องประการแรกได้อย่างชัดเจนที่สุดคือ “การจำนน (Submission)”

เป้าหมายที่ 2 ได้แก่ การกล่าวปฏิญาณตนว่าฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์ เป็นการยืนยันด้วยวาจาและศรัทธามั่นว่าฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ คำปฏิญาณนี้สร้างข้อผูกมัดสำคัญคือ 1) จะต้องยืนยันความถูกต้องต่อทุกสิ่งที่ศาสดาฮัมมัดบอกกล่าว 2) จะต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่ท่านสั่งใช้ 3) จะต้องห่างไกลจากสิ่งที่ท่านสั่งห้าม 4) จะไม่กระทำการสักการะใดๆ เว้นแต่จะเป็นสิ่งที่ท่านทำขึ้นมาไว้เท่านั้น (อัลอุษัยมีน 2017: 75-76)

สถานการณ์เป็นตัวแทนของพระเจ้าถือเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติอย่างมาก เป็นสถานะที่ชนชั้นนำหลายคนต่างหมายปอง เพราะสิ่งดังกล่าวผูกพันให้ผู้คนต้องปฏิบัติตามในฐานะแบบอย่าง

ซูฟอัม อุษมาน อธิบายถึงนัยสำคัญของเรื่องนี้ว่า

“ตัวท่านศาสดาคือความเมตตา ความเมตตาก็คือสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความอธรรมและความรุนแรง เป็นความเห็นอกเห็นใจ เป็นคนชอบช่วยเหลือคนอื่น (นั่นคือ) การรวบรวมความดีงามทั้งหมดที่ทำให้สิ่งดีๆ เกิดขึ้นกับตัวเองและคนอื่น” (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2565)

ดังนั้น การเป็นแบบอย่างของศาสดาจึงถือเป็นสิ่งสะท้อนจินตนาการของสันติภาพในอนาคต ด้วยเหตุที่ศาสดามุฮัมมัดเป็นบุคคลแห่งสันติและคำสอนของท่านล้วนแล้วแต่เปี่ยมด้วยสันติ มันจึงนำพาให้ผู้ปฏิบัติตามท่านได้กลายเป็นผู้นำพาสันติภาพไปโดยปริยาย ด้วยเหตุนี้หลักคิดที่สะท้อนสันติภาพจากข้อเรียกร้องนี้คือ “การปฏิบัติตาม (Following)” ศาสดามุฮัมมัด

เป้าหมายที่ 3 ได้แก่ การยืนยันความเชื่อเรื่องโลกหน้าที่มนุษยชาติจะต้องถูกทำให้ฟื้นคืนชีพเพื่อรับผลตอบแทนของการทำงานที่ได้กระทำไว้เมื่อตอนมีชีวิต เพราะหากไม่แล้ว การบังเกิดขึ้นของชีวิตมนุษย์จะสูญเปล่าไร้คุณค่า และไร้เหตุผล มวลมนุษย์และสรรพสัตว์จะไม่แตกต่างกันเลย

การต่อสู้เพื่อความถูกต้องในมุมมองของศาสนาอิสลามผูกโยงไปยังฐานคิดสำคัญอันได้แก่ 1) การชี้ให้เห็นว่าในวันแห่งการตอบแทนนั้นมนุษย์จะถูกแบ่งออกตามสถานะความดีความชั่วของตน ในแง่นี้มันจึงผลักดันให้ผู้คนต่างแข่งขันกันทำความดีโดยเฉพาะความดีสาธารณะที่ส่งผลต่อสังคมโดยรวม 2) ความดีและความชั่วแม้เพียงละอองธุลีของแต่ละบุคคลจะได้รับการสอบสวนอย่างแน่นอน ในแง่นี้มันจึงชี้ให้เห็นว่า “ทุกชีวิต” มีความสำคัญ ณ ที่พระเจ้าเท่าเทียมกัน และ 3) คนทำดีย่อมได้ติดตามการงานของ

ตนและคนชั่วก็ย่อมได้รับผลตอบแทนจากการทำงานของตนเช่นกัน อาจเรียกมันว่าสภาวะแห่ง “ความยุติธรรมสมบูรณ์” (Absolute just) กล่าวคือ เป็นจุดที่ทุกชีวิตจะได้รับการตอบแทนอย่างยุติธรรมที่สุดโดยสมบูรณ์

เป้าหมายที่ 4 ได้แก่ ศีลธรรมอันดี กล่าวคือ ศีลธรรมเป็นระบบควบคุมความประพฤติโดยเกี่ยวข้องกับการกำหนดพฤติกรรมที่เข้าข่าย “การงานดี” และ “การงานไม่ดี” ระบบศีลธรรมของอิสลามผูกโยงกับพระเจ้าโดยตรง ดังนั้น สิทธิในการนิยาม กำหนด และชี้ขาดศีลธรรมจึงอยู่อัลลอฮ์แต่เพียงผู้เดียว ด้วยเหตุนี้ ศีลธรรมในอิสลามจึงมีลักษณะเป็น “ภาวีสัย (Objectivity)” กล่าวคือ จะถูกรักษาไม่ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของแต่ละยุคสมัย มีเนื้อหาที่ถูกบัญญัติในทุกแง่มุมของชีวิต และมีผลบังคับใช้เหนือมุสลิมทุกคน

เป้าหมายที่ 5 ได้แก่ ความเป็นหนึ่งเดียวกันของบรรดามุสลิม เป็นหลักภราดรภาพของอิสลามที่รวมชาวมุสลิมทั้งหมดเป็นหนึ่ง การมอบความรักแก่พี่น้องมุสลิมอย่างสุดหัวใจซึ่งนำไปสู่การจัดความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและบูรณาการ โดยไม่คำนึงถึงผิว ภาษา เชื้อชาติ และประเทศที่แตกต่างกัน ก้าวข้ามการถูกแบ่งแยกโดยเขตแดนของชาติไปสู่จินตนาการของการเป็น “เรือนร่างเดียวกัน”

เป้าหมายที่ 6 ได้แก่ การเชื่อมสัมพันธ์เครือญาติ กล่าวคือ ในศาสนาอิสลาม “การเชื่อมสัมพันธ์” ไม่ได้หมายถึงการทำดีกับญาติมิตรที่ทำดีกับเราหรือการไม่แยแ่แ่เครือญาติที่ไม่แยแ่กับเรา กรณีดังกล่าวนี้ไม่ใช่การสานสัมพันธ์เครือญาติที่อิสลามหมายถึงเพราะสิ่งดังกล่าวไม่ต่างอะไรจาก “การกระทำความเท่าเทียม” แต่การสานสัมพันธ์เครือญาติคือการที่มุสลิมจำเป็นต้อง “ริเริ่ม” และ “ใช้ความพยายาม” อย่างสุดความสามารถในการสานสัมพันธ์โดยมิได้สนใจว่าตนจะได้รับการปฏิบัติด้วยดีกลับมาหรือไม่ หากแต่เป็นการเชื่อมสัมพันธ์โดยหวังผลตอบแทนจากอัลลอฮ์เท่านั้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าแต่ละเป้าหมายของศาสดามุฮัมมัดในการขับเคลื่อนทางสังคมคือรากฐานสันติภาพในอิสลาม

2. เกี่ยวข้องกับ “วิธีการ” ของการขับเคลื่อนทางสังคมของศาสดามุฮัมมัด

การขับเคลื่อนสังคมของศาสดามุฮัมมัดในช่วงดังกล่าวนั้นอาจแบ่งย่อยออกเป็น 3 ระยะตามลำดับเวลา อันได้แก่ ระยะที่ 1) การเผยแผ่อิสลามโดยลับตั้งแต่ปีที่ 1 ถึง 3 ระยะที่ 2) การประกาศอิสลามอย่างเปิดเผย ตั้งแต่ปีที่ 4 ถึง 10 และระยะที่ 3) การเผยแผ่อิสลามนอกเมืองมักกะฮ์ตั้งแต่ปีที่ 11 ถึง 13 ซึ่งการแบ่งช่วงเวลานี้อาจพิจารณาได้ตามการแบ่งด้วยเหตุผลของยุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป (อัลชีฮอดบาน 1990: 16)

ระยะที่ 1 เป็นการเริ่มต้นภารกิจของศาสดามุฮัมมัดอันรายล้อมไปด้วยข้อขบคิดทำหยาบมากมาย ตั้งแต่การพิจารณาว่าบุคคลใดจะเป็นกลุ่มเป้าหมายแรกที่ท่านจะเข้าถึง จะเข้าถึงโดยใช้วิธีใด จะมีการติดตามดูแลอย่างไรหากมีการตอบรับอิสลาม และจะมีแนวทางใดในการประกันความมั่นคงปลอดภัยของบรรดาสาวกจากการถูกเฝ้าสังเกตโดยชาวเมือง ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวอย่างลับๆ เป็นผลจากบริบทของสังคมอาหรับที่มักใช้ความรุนแรงต่อผู้เห็นต่าง (อัลอุมะรียฺ 1998: 132-133)

ศาสดามุฮัมมัดจึงดำเนินการภายใต้บริบทดังกล่าวด้วยยุทธวิธีสำคัญ 4 ประการเป็นลำดับได้แก่

1) การเข้าหารายบุคคลโดยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ในสังคมเพื่อใช้ประโยชน์ในการเคลื่อนไหวในลักษณะ “รากหญ้า” เห็นได้จากการที่ศาสดามุฮัมมัดเริ่มต้นการเผยแผ่อิสลามกับบุคคลในครอบครัวก่อนเป็นลำดับแรก เช่น การรับอิสลามของเคาะดีญะฮ์ผู้เป็นภรรยา บรรดาลูกๆ ของท่าน และบุตรบุญธรรมของท่านนามว่าซัยด์ บุตรฮาริษะฮ์ (อัลฮัรบี 1986: 177-178)

2) การปกปิดความเคลื่อนไหวโดยเฉพาะจากบรรดาชนชั้นนำ เห็นได้จากการที่ศาสนมุฮัมมัดกล่าวกำชับอะลี้อยู่เมื่อครั้งได้นำเสนออิสลาม แก่เขาว่า “**โอ้อะลี ! หากว่าเจ้าไม่ตอบรับแล้วก็จะปกปิดเรื่องนี้เถิด**” (คานดะฮฺละวี 2556: 81-82)

3) การกระจายกลุ่มเป้าหมายโดยใช้ระบบสั่งการ กล่าวคือ ให้แต่ละคนทำหน้าที่เป็นตัวแทนนำอิสลามไปเผยแพร่แก่บุคคลที่ตนมีความรู้สึกไว้วางใจโดยอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ที่แต่ละคนมี ซึ่งพบว่าแค่เพียงช่วงเริ่มต้นของการเผยแผ่อิสลามกลับมีผู้คนเข้าบรรดามุสลิมสังกัด 10 วงศ์ตระกูลที่หลากหลายแตกต่างกันไป (อะมะห์ซุน 2010: 110-114)

4) การขัดเกลาลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่บรรดาสาวก เห็นได้จากการที่ศาสนมุฮัมมัดมีการนัดหมายบรรดาสาวก ณ บ้านของเยาวชนผู้หนึ่งนามว่าอัลฮารีกอมที่ตั้งอยู่บนเนินเขาเพื่อการสอนศาสนาและคุณธรรม (อัลฮารีย์ 1986: 184-188)

ระยะที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่ศาสนมุฮัมมัดเชิญชวนผู้คนสู่ศาสนาอิสลามอย่างเปิดเผย ถือเป็นช่วงความขัดแย้งระหว่างฝ่ายมุสลิมกับฝ่ายปฏิปักษ์ปรากฏเด่นชัดมากที่สุดโดยหมุดหมายสำคัญอยู่ที่การประกาศจุดยืนในการต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมอย่างตรงไปตรงมา (อัลอุมะรีย 1998: 141-183)

ศาสนมุฮัมมัดได้ดำเนินการในยุทธศาสตร์การเผยแผ่อย่างเปิดเผยด้วย 5 ยุทธวิธีอันได้แก่

1) การชี้แจงข้อเท็จจริงและการวิพากษ์สังคมซึ่งเป็นวิธีการอันปราศจากการใช้ความรุนแรง เป็นเหตุการณ์ที่ดำเนินตลอดเวลาที่ศาสนมุฮัมมัดประกาศศาสนาอิสลามอย่างเปิดเผย อันเป็นการถกเถียงกันระหว่างตัวท่านและชาวเมือง

2) การนิยามความหมายของ “การต่อสู้” เป็นขั้นตอนของการ

อบรมขัดเกลาบรรดาสาวกในแง่ของการเตรียมจิตวิญญาณ การข่มตน การปล่อยวางศัตรู และการอดทน โองการจากคัมภีร์อัลกุรอานที่ถูกประทานลงมาในช่วงนี้เป็นการเฉพาะเพื่อใช้เป็นชี้แจงว่าการต่อสู้ในช่วงเวลาดังกล่าวมิใช่อื่นใดเว้นแต่คือการอดทน ตัวอย่างเช่น “และแน่นอนผู้ที่อดทนและให้อภัย แท้จริงนั่นคือ ส่วนหนึ่งจากกิจการที่หนักแน่นมั่นคง” (อัลกุรอาน 42: 43)

3) การไม่อนุญาตให้ใช้กำลัง กล่าวคือ บรรดามุสลิมถูกสั่งห้ามอย่างเด็ดขาดมิให้กระทำการใดๆ ในลักษณะเป็นการใช้กำลังเข้าปะทะกับฝ่ายศัตรู เหตุการณ์เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ฝ่ายมุสลิมถูกกดขี่ เมื่ออับดุลเราะห์มานและสหายของเขาได้เข้ามาหาศาสดามุฮัมมัดเพื่อแสดงเจตนารมณ์ในการต่อสู้ทำห้หันกับความอยุติธรรมเบื้องหน้า ทว่าศาสดากลับตอบแก่เขาว่า “**อันแท้จริงฉันถูกสั่งใช้ให้อโหสิกรรม ดังนั้น พวกท่านอย่าได้ต่อสู้กับกลุ่มชนของพวกท่านเป็นอันขาด**” (อัลอุมะรียฺ 1998: 156-158)

4) การร่วมมือกับพันธมิตรต่างศาสนาในเรื่องที่ถูกต้องชอบธรรม เรื่องราวที่ปรากฏคือมีชายแปลกหน้าคนหนึ่งนำอูฐจากต่างแดนเพื่อมาขายในมักกะฮ์ ต่อมาเขาถูกฉ้อโกงจากผู้ซื้อจำนวนหนึ่งและไม่มีชาวเมืองคนใดเสนอตัวในการทวงสิทธิ์ของเขากลับคืน ศาสดามุฮัมมัดจึงขออาสาทวงคืนความยุติธรรมของชายผู้นั้นจากผู้ละเมิดสิทธิ (อัลอาซิมียฺ 2013: 300-301)

5) การรักษาชีวิตของพลเรือนผู้บริสุทธิ์ เห็นได้จากนโยบายการบัญชาให้มุสลิมอพยพจากมักกะฮ์แผ่นดินมาตุภูมิ เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ฝ่ายต่อต้านยกระดับความรุนแรงที่กระทำต่อบรรดามุสลิม (อะมะห์ซุน 2010: 130)

ระยะที่ 3 เป็นช่วงเวลาที่การสานเสวนาและถกเถียงกันระหว่างสองฝ่ายมีอาจดำเนินต่อไปได้ เป็นภาวะที่ฝ่ายต่อต้านอิสลามหวังกำจัดบรรดามุสลิมให้สิ้นซาก (อับดุลลอฮ์ ม.ป.ป.: 14-20)

ช่วงเวลานี้ศาสนามุฮัมมัดได้ดำเนินการด้วย 3 ยุทธวิธีอันได้แก่

1) การแสวงหาความช่วยเหลือจากชาวอาหรับนอกชนเผ่าที่ตัวท่านสังกัดอยู่เพื่อสร้างหลักประกันแก่การขับเคลื่อนสันติภาพ เห็นได้จากเหตุการณ์ที่ท่านกล่าวแก่ลุงของท่านว่าในช่วงเทศกาลว่า “ท่านโปรดพาฉันไปตลาดอูกาซเถิด และโปรดแนะนำชนอาหรับเผ่าต่างๆ ให้ฉัน เพื่อฉันจะได้เชิญชวนพวกเขาสู่อิสลาม ได้รับการปกป้อง ได้รับที่พักพิง” (คานดะฮฺละวีย์ 2556: 116-117)

2) การทำสัญญาประชาคมในการปกครอง เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังจากชาวเมืองมะดีนะฮ์บางส่วนเข้ารับอิสลามแล้ว กล่าวคือ ศาสนามุฮัมมัดรับสัตยาบันจากบรรดามุสลิมในภารกิจสำคัญตามลำดับอันได้แก่ การเข้ารับอิสลาม การประพุดิตนในศีลธรรมอย่างเคร่งครัด และการร่วมป้องกันบ้านเมืองจากข้าศึก นี่คือแนวทางของศาสนามุฮัมมัดในการขึ้นสู่อำนาจซึ่งจะมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการเมื่อท่านได้อพยพไปสู่มะดีนะฮ์ (อัลบุรารีอกฟูรี 2562: 319-337)

3) การอพยพจากเมืองมักกะฮ์ไปมะดีนะฮ์โดยถาวร เกิดขึ้นภายหลังจากที่ชาวเมืองเปลี่ยนท่าทีไปสู่การสังหารฝ่ายมุสลิมในฐานะภัยคุกคาม การสั่งให้มุสลิมอพยพไปเมืองมะดีนะฮ์นั้นถือเป็นการตัดสินใจของศาสนามุฮัมมัดที่เกิดจากความพยายามนำคู่ขัดแย้งออกจากพื้นที่ของการหลังเลียดกัน (อะมะห์ซุน 2010: 123-133)

จากวิธีการของศาสนามุฮัมมัดในการขับเคลื่อนสังคมทั้งในเชิงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่ปรับใช้ทำให้ได้ข้อสังเกตสำคัญว่าแทบทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นแนวทางที่ปราศจากความรุนแรง ไม่เคยปรากฏแม้แต่ครั้งเดียวเลยที่บรรดามุสลิมจะเป็นฝ่ายเริ่มใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขปัญหา เพียงพอแล้วที่จะสรุปว่าอิสลามเป็นศาสนาที่ปรารถนาสันติภาพและมุ่งมั่นแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยสันติวิธีอย่างสุดความสามารถ อย่างไรก็ตาม ศาสนา

อิสลามไม่ได้ปฏิเสธการใช้กำลังโดยสันติ จึงไม่ควรจะเข้าใจอย่างคลาดเคลื่อนว่าศาสนาอิสลามปฏิเสธการใช้กำลัง เพราะในบางครั้งการต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมในสังคมจำต้องเผชิญหน้ากับคู่ปฏิบัติที่ถืออำนาจปกครองและอาจขัดกันทางผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจเก่าอย่างเลี่ยงไม่ได้ กรณีดังกล่าวนี้ นำพาไปสู่การทำสัจยาคบต่อสู้เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งสันติภาพ โศกชัย วงษ์ธานี เสนอความเห็นต่อการหยิบใช้วิธีการว่า

“...ความรุนแรงไม่ใช่สิ่งผิดบาปในอิสลาม ในบางกรณีการที่จะหยุดอะไรบางอย่างต้องใช้ความรุนแรง ... ทุกอย่างที่มีอยู่นี้ อัลลอฮ์ให้มา มีทั้งบวกและลบ ขึ้นอยู่ว่าจะใช้มันอย่างไร ทั้งนี้มันมีกระบวนการ และวิธีการที่มีรายละเอียดหมดเลย ในอัลกุรอานยืนยันหลักเดิมเสมอ ใครฆ่าคนอื่นโดยไม่ชอบธรรมก็ให้ประหาร ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้คนในสังคมรู้ว่าการฆ่ามันไม่ดี อย่าทำแบบนั้น ...” (สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2566)

3. เกี่ยวกับแนวคิดสันติภาพ สามารถสรุปเป็น 2 ประเด็นสำคัญ อันได้แก่ สันติภาวะจากเป้าหมายการขับเคลื่อนสังคมและสันติภาพจากวิธีการของการขับเคลื่อนสังคม

สำหรับสันติภาวะจากเป้าหมายการขับเคลื่อนสังคม พบว่า

1) สันติภาวะในมุมมองของอิสลามจะถูกแบ่งขึ้นในการมองเบื้องต้นที่สุทธระหว่างสันติภาวะเชิงสัมบูรณ์ (Absolute Peace) และสันติภาวะเชิงสัมพัทธ์ (Relative Peace) สันติภาวะเชิงสัมบูรณ์เกี่ยวข้องกับโลกแห่งการตอบแทน ส่วนสันติภาวะเชิงสัมพัทธ์เกี่ยวข้องกับโลกที่มนุษย์อาศัยอยู่ อันหมายถึงภาวะที่สันติภาพมีความ “ไม่แน่นอน” อาจมีมาก มีน้อย หรือไม่มีเลย (อตุรกี 2008: 9)

2) ความเป็นไปของสันติภาวะเชิงสัมบูรณ์และสันติภาวะเชิงสัมพัทธ์ล้วนถูกกำหนดโดย “ความประพฤติ” ของมนุษย์ที่มีเสรีภาพในการเลือกทั้งสิ้น หมายถึงว่า ผลตอบแทนที่แต่ละคนจะได้รับในโลกหน้าขึ้นอยู่กับ

กับการสนองต่อข้อเรียกร้องทั้งหกประการของศาสดามุฮัมมัดดังที่ได้ยกไป ส่วนสันติภาพในโลกนี้ยังสัมพันธ์กับความเคร่งครัดของมนุษยชาติในการประพฤติตนตามข้อเรียกร้องทั้งหกประการอีกด้วย กล่าวโดยง่ายคือ หากสังคมใดที่โน้มเอียงไปสู่การตั้งตนเป็นใหญ่ซึ่งสวนทางกับการยอมจำนนตน สังคมนั้นอาจเผชิญกับระบอบผู้นำเผด็จการหรือระบอบอาณานิคมเป็นใหญ่ หากสังคมใดไร้ซึ่งการปฏิบัติตามศาสดามุฮัมมัดในฐานะผู้เป็นแบบอย่าง แห่งความเมตตา สังคมนั้นย่อมมีแนวโน้มคล้อยตามแนวคิดที่นิยมความ รุนแรงและการทหารเฉกเช่นลัทธิฟาสซิสต์ หากสังคมใดไร้ซึ่งการเชื่อมั่นถึง วันแห่งตอบแทน สังคมนั้นก็อาจปิดกั้นช่องว่างของความยุติธรรมไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมของผู้อยู่เหนือกฎหมายหรือสังคมอันธพาลเป็น ใหญ่ หากสังคมใดที่มีอาจกำหนดขอบเขตของศีลธรรมได้อย่างชัดเจนนั้น สังคมนั้นก็ย่อมมีอาจรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองได้ เป็นต้น

3) ข้อเสนอของอิสลามที่มีต่อสันติภาวะเชิงสัมพัทธ์อันหมายถึง สันติภาพในโลกนี้นั้นวางอยู่บนหลักคิด 6 ประการซึ่งได้แก่ การยอมจำนน ต่อพระเจ้า การปฏิบัติตามศาสดามุฮัมมัด การเชื่อมั่นถึงการชำระคืนความ ยุติธรรมสัมบูรณ์ การประพฤติตนในศีลธรรม ความเป็นหนึ่งเดียวกัน ระหว่างมุสลิม และการรักษาสีทธิของประชากรโลกในฐานะเครือญาติ ดังนั้น ความเป็นไปของสันติภาพเชิงสัมพัทธ์จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการ น้อมรับและประยุกต์ใช้ข้อเรียกร้องทั้ง 6 ประการข้างต้น

สำหรับสันติภาพจากวิธีการของการขับเคลื่อนสังคม พบว่า

1) การขับเคลื่อนสันติภาพที่แท้จริงจะต้องดำเนินไปบนเป้าหมาย ที่ถูกต้องเสมอ เพราะทุกการต่อสู้ที่นำพาผู้คนให้เข้าสู่วัฏจักรของความขัดแย้งย่อมแฝงด้วยเจตคติที่คอยผลักดันให้เกิดการต่อสู้ การต่อสู้ที่ปราศจาก เป้าหมายเป็นการต่อสู้ที่ไร้ค่า ในกรณีของผู้นับถือศาสนาอิสลามจำต้อง ทำให้แน่ใจว่าเป็นการดำเนินการให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ถูกต้องตาม

หลักการศาสนาเสมอ

2) ในการขับเคลื่อนสันติภาพอันดำเนินตามเป้าหมายที่ชอบธรรมนั้นจะต้องดำเนินการตามวิธีการที่ถูกรองรับโดยศาสนาเสมอ ดังนั้น วิธีการจะต้อง “ชอบธรรม” เช่นกัน เนื่องจากศาสนาอิสลามไม่ได้สร้างความชอบธรรมให้แต่ละคนสามารถวินิจฉัยถึงวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมายได้อย่างอิสระ การมีอยู่ของเป้าหมายไม่ได้สร้างความชอบธรรมแก่วิธีการที่ถูกอ้างว่านำไปสู่เป้าหมาย การต่อสู้ในนามของอิสลามเป็นสิ่งที่ดีงาม แต่การต่อสู้ที่นำไปสู่ความเสียหายที่มากกว่านั้น “ไม่เป็นที่อนุญาต” แต่ละสถานการณ์จะมีวิธีการที่เหมาะสมกับมันเสมอ

3) บางรูปแบบของการใช้สันติวิธีไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา และไม่ใช่ว่าความรุนแรงทุกกรณีจะถูกตำหนิตามหลักการศาสนา ตัวอย่างรูปแบบของสันติวิธีที่ไม่ถูกต้อง เช่น การล้อเลียน การใช้สัญลักษณ์ดูถูก การแสดงความรังเกียจ และอื่นๆ ส่วนการใช้ความรุนแรงในบางกรณี เช่น การปกป้องตนจากศัตรูโดยไม่ละเมิดถือเป็นเรื่องที่ชอบธรรม

4) วิธีการที่ศาสนายินยอมให้ความชอบธรรมครอบคลุมทั้งสันติวิธีและการใช้กำลังรุนแรง หลักพิจารณามีอยู่ว่าจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและประเมินผลลัพธ์จากวิธีการดังกล่าว อาจเรียกว่า “หลักคำนึงผลลัพธ์ที่ดี” และ 5) ในกรณีที่ไม่อาจคำนึงถึงผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาได้นั้น การใช้สันติวิธีจะถูกนำมาปรับใช้ก่อนเสมอ ดังที่ได้พบเจอส่วนจากวิธีการของฝ่ายศาสนาดามุฮัมมัดตลอดช่วงการศึกษาวิจัย

การอภิปรายผล

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเชิงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพโดยอาศัยเหตุการณ์สำคัญในชีวิตของผู้นำในศาสนาอิสลามคือศาสนาดามุฮัมมัดเป็นฐานสำหรับการวิเคราะห์ ผลจากการศึกษาจึงจะเกี่ยวโยงไปยังปัญหา

พื้นฐานของการศึกษาสันติภาพซึ่งก็คือ สันติภาพในอุดมคติที่ไม่มีความขัดแย้งเป็นไปได้หรือไม่ สันติภาพคือเป้าหมายหรือวิธีการ และศาสนาอิสลามมีมุมมองต่อความขัดแย้งอย่างไร

ประเด็นที่ 1 ภาวะสันติสุขที่ปราศจากความขัดแย้งดูเป็นสิ่งที่นักสันติศึกษาในปัจจุบันเห็นพ้องกันโดยปริยายไปแล้วว่าอาจเป็นภาวะที่อุดมคติเกินไป อย่างไรก็ตาม จินตนาการของมนุษย์ต่อภาวะดังกล่าวบ่งชี้ถึงการถวิลหาสิ่งนั้นอย่างตรงกัน ศาสนาอิสลามอิสลามจึงตอบคำถามตรงนี้โดยเสนอพื้นที่ของการเกิดภาวะที่ว่าในโลกแห่งการตอบแทน ดังนั้น การพูดคุยถึงกรอบของสันติภาพในอิสลามจึงจำต้องตั้งต้นจากการแบ่งสันติภาพในโลกแห่งการตอบแทนและสันติภาพในโลกแห่งการดำเนินชีวิตด้วยเหตุนี้ อิสลามจึงไม่ปฏิเสธภาวะสันติสุขในอุดมคติ

ประเด็นที่ 2 สันติภาพในศาสนาอิสลามมีภาวะเป็นเป้าหมายที่ต้องการบรรลุถึงมากกว่าในฐานะวิธีการ กล่าวคือ เป็นการผลักดันมนุษยชาติสู่ปลายทางที่ชัดเจน เห็นได้จากชุดเหตุการณ์การขับเคลื่อนสังคมของศาสดามุฮัมมัดที่กำหนดข้อเรียกร้องในการเปลี่ยนแปลงสังคมไว้ตายตัวชัดเจน ในขณะที่วิธีการให้พิจารณาอย่างชาญฉลาดและสร้างสรรค์ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ตายตัวซึ่งแตกต่างไปจากเป้าหมาย

ประเด็นที่ 3 ว่าด้วยวิธีการ ปัญหาสำคัญของนักสันติศึกษาคือการมีทางเลือกอยู่แค่ 2 ทางระหว่างการใช้ความรุนแรงและไร้ความรุนแรงซึ่งมักจะมีปรากฏการณ์อ้างความชอบธรรมแก่วิธีการหนึ่งเสมอ ในปัจจุบันวิธีการแบบไร้ความรุนแรง (สันติวิธี) มีแนวโน้มจับจองพื้นที่ทางวิชาการมากกว่า แม้จะประสบปัญหาการนิยามสันติวิธีที่ไม่เท่ากันแต่ความพยายามเหล่านี้กลับสะท้อนให้เห็นถึงความโน้มเอียงไปสู่พื้นที่ชอบธรรมที่ถือครองโดยฝ่ายไร้ความรุนแรง (ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์ 2533: 23-29) ในทางตรงกันข้าม ภาพจำของวิธีการที่รุนแรงดูประหนึ่งราวความชั่วร้ายอย่างสิ้นเชิง

งานวิจัยชิ้นนี้เลือกสัดตนเองออกจากพื้นที่ถือครองของทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ความชอบธรรมของวิธีการในการจัดการความขัดแย้งมิได้ขึ้นอยู่กับการใช้สันติวิธีหรือการใช้ความรุนแรง แต่กลับอยู่ที่ความชาญฉลาดของผู้มีส่วนได้เสียในความขัดแย้งนั้นในการประเมินสถานการณ์เพื่อเสนอแนวทางในการสร้างสรรค์ผลลัพธ์ “อันพึงประสงค์” แม้ว่าโดยมากสันติวิธีมักจะเป็นวิธีการที่ปลอดภัยมากกว่า แต่ถึงกระนั้นก็ไม่อาจปฏิเสธวิธีการที่รุนแรงอย่างสิ้นเชิง

ประเด็นที่ 4 ว่าด้วยความขัดแย้ง เป็นความจริงที่ว่าศาสนาฮัมมัดใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งและประวัติศาสตร์มนุษย์ต่างถูกจดจำในเรื่องราวความขัดแย้ง ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้บ่งชี้ถึงความจริงที่ว่าศาสนาอิสลามตระหนักถึงความขัดแย้งที่จะต้องเกิดขึ้นและภาระหน้าที่ในการจัดการกับความขัดแย้งอยู่เสมอ การมีอยู่ของความขัดแย้งบ่งบอกถึงโอกาสที่สันติภาพจะถูกบั่นทอนในทุกเวลา แม้ความขัดแย้งถือเป็นเรื่องสามัญที่เกิดขึ้นได้และมีอาจหลีกเลี่ยง แต่ก็ต้องจัดการเพื่อจัดสรรให้มีสันติภาพขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งพิสูจน์การมีอยู่ของภาวะสันติภาพที่ “ไม่แน่นอน”

ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะนั้นผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ประเด็นอันได้แก่ ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้และข้อเสนอแนะในการศึกษา

1. ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ หนึ่งในความคาดหวังของงานวิจัยนี้คือการใช้เป็นบทเรียนและเป็นแนวทางสำหรับผู้ขับเคลื่อนสันติภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับมุสลิมที่ศรัทธาในแนวทางคำสอนของศาสนาฮัมมัด ซึ่งหวังว่ามันจะมีประโยชน์อย่างมากสำหรับการขับเคลื่อนสังคมภายใต้บริบทเงื่อนไข 2 ประการคือ 1) การเป็นชนกลุ่มน้อย และ 2) การเป็นผู้ไร้อำนาจปกครอง ดังนั้น ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยต่อวัตถุประสงค์ประการ

สุดท้ายคือการเสนอแนวทางในการประยุกต์ใช้ผลของการศึกษา ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้สำหรับ “มุสลิม” คือ ควรตระหนักว่าการต่อสู้ภายใต้เงื่อนไขของการเป็นชนกลุ่มน้อยและตกอยู่ภายใต้ผู้ถูกปกครองนั้นต้องกระทำโดยมิใช้ความรุนแรง และในกรณีที่ขบวนการมุสลิมบางกลุ่มมีทีท่าจะหยิบใช้ความรุนแรงโดยอาศัยการตีความคำสอนศาสนาบางข้อ ก็ขอให้มีการทบทวนอย่างรอบด้านโดยอิงจากแบบอย่างของศาสนาฮัมมัดในบริบทที่ท่านปราศจากอำนาจซึ่งตัวท่านเลือกใช้วิธีการไร้ความรุนแรงอันเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับหลักคำเนิ่งถึงผลลัพธ์ที่ดี มีแนวโน้มต่อการรักษาชีวิตผู้บริสุทธิ์ และหลีกเลี่ยงความสูญเสียโดยไม่จำเป็น

ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับ “บุคคลต่างศาสนา” คือ การเชิญชวนให้เปิดพรมแดนการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสันติภาพเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและทางออกที่ดีที่สุด หากว่าแต่ละฝ่ายเห็นพ้องต้องกันในเรื่องการขับเคลื่อนสันติภาพก็ควรพิจารณาประเด็นที่เห็นพ้องกันเพื่อจัดทำแนวนโยบายในการอยู่ร่วมอย่างสันติ อย่างเช่นการทำข้อตกลงร่วม เป็นต้น ส่วนหากในกรณีที่ข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายไม่อาจไปกันได้ ขั้นตอนมาทุกวิธีการที่ศาสนาฮัมมัดหยิบใช้ตลอดระยะเวลาที่ท่านอยู่ในมักกะฮ์ซึ่งล้วนอุดมไปด้วยวิธีการที่สันติจะเป็นสิ่งที่ควรค่าอย่างยิ่งแก่การถูกนำเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาทางออกที่พึงปรารถนา หลีกเลี่ยงการสูญเสีย และป้องกันภาวะความเสียหายที่อาจเลวร้ายกว่า

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษา งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเพียงช่วงเวลาหนึ่งของชีวประวัติศาสดาฮัมมัดทั้งหมดซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ท่านทำการขับเคลื่อนสังคมในเมืองมักกะฮ์จนถึงการอพยพไปยังเมืองมะดีนะฮ์เท่านั้น ดังนั้นมันจึงไม่อาจสะท้อนแนวคิดอิสลามสันติภาพจากชีวประวัติของศาสดาฮัมมัดได้ทั้งหมด ข้อเสนอแนะสำคัญที่สุดของผู้วิจัยคือ มีความจำเป็นต้องศึกษาต่อในเรื่อง “การขับเคลื่อนทางสังคมของศาสดาฮัมมัดใน

ช่วงเวลาหลังการอพยพไปเมืองมะดะนีฮ์และมีอำนาจปกครอง” เพื่อให้ได้ความเข้าใจต่อแนวคิดสันติภาพที่ครอบคลุมที่สุด

นอกเหนือไปจากการศึกษาต่อในเชิงขอบเขตของระยะเวลาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าศาสนาอิสลามภายใต้การชี้นำคำสอนของศาสดามุฮัมมัดยังอุดมไปด้วยคำสอนเชิงรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาทางสันติภาพไว้อีกมากมาย ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะมีลักษณะ “เฉพาะ” และมีความน่าสนใจไม่น้อยต่อการอภิปราย สังเคราะห์ ถอดความ และนำมาประยุกต์ใช้ งานศึกษาที่ว่านี้ อาทิเช่น หัวข้อ “สันติภาพในอิสลาม : ศาสดามุฮัมมัดกับปัญหาทางเศรษฐกิจ” หัวข้อ “สันติภาพในอิสลาม : ศาสดามุฮัมมัดกับการรื้อถอนความคลั่งไคล้ในเชื้อชาติ” หัวข้อ “สันติภาพในอิสลาม : ศาสดามุฮัมมัดกับการแก้ไขปัญหาสตรี” และอื่นๆ งานวิจัยในมิติเหล่านี้จะช่วยเพื่อให้สาระสำคัญของสันติภาพในศาสนาอิสลามถูกสังเคราะห์ออกมาให้เห็นโดยง่ายและเป็นรูปธรรมได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อความเป็นไปของสันติภาพในสังคมโลกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Appleby, Scott. (2000). **The ambivalence of the sacred: religion, violence, and reconciliation**. Lanham, MD: Rowman and Little field Publishers.

กุเลน, เอ็ม ฟัตตุลลอฮฺ. (2014). **วิเคราะห์ชีวิตของท่านศาสดา ศานทูตของพระเจ้า ศาสดามุฮัมมัด** (แปลโดย บรรจง บินกาซัน). คลิฟตัน: ทูราบูคส์.

คานดะฮุลละวียฺ, เมลานามูฮำหมัดยูซุฟ (2556) **ฮะยาตุชชอฮาบะฮฺ เล่มที่ 1** (เมลา นาวาบาส บิน अबดุลกะรีม ยูซุฟ, แปล). พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: อีสเทิร์น.

โชคชัย วงษ์ธานี, 2566. อาจารย์ประจำสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลา นครินทร์. สัมภาษณ์, 28 มีนาคม.

ซูฟอัม อุฆมาน, 2565. ประธานฝ่ายส่งเสริมเรียนรู้อิสลาม สถาบันอิสลาม และที่ปรึกษาบรรณาธิการ เว็บไซต์ IslamHouse ภาษาไทย. สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์.

ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์. (2533). **สร้างสันติด้วยมือเรา คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติ การไร้ความรุนแรง**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม.

รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, “สันติศึกษากับสันติภาพ” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา 10101 **สันติศึกษา (Peace Studies)** (สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2535) หน้า 1-24.

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย. (2564). **พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย**. อัลมาดีนะห์: ศูนย์กษัตริย์ฟาอัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.

สุริยะ หาญพิชัย. (2563). บริทัศน์หนังสือ ศาสนากับความรุนแรง. **วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 17(2), 121-128.

อะมะห์ซูน, มุฮัมมัด. (2010). **มันฮะญุนนะบียัศศอลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัมฟิตตะอวะฮ์มินคิลาลิขชีเราะดินนะบะวียะฮ์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. ไคโร: ดารุสสะลาม.

- อัครเกียรติ, อับดุลลอฮ์. (2008). **อัลอัมน์พีชะยาตินนาสวะอะฮ์มียะตุฮ์ฟิลอิสลาม**. (เอกสารไม่เผยแพร่). กระทรวงสาธารณสุขสมบัติฯอุตาระเบีย.
- อับดุลลอฮ์, ฟะฮัด. (ม.ป.ป.). **อัลอะฮ์ตุลมักกียมีนอัชชีเราะฮ์อันนะบะวียะฮ์**. ม.ป.ท..
- อัลฆ็อฏบาน, มุนีร์ มุฮัมมัด. (1990). **อัลมันฮัจญ์อัลชะเราะกียัลอิชชีเราะฮ์อันนะบะวียะฮ์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. ชาร์กา: มักตะบะฮ์อัลมะนา.
- อัลมูบาร็อกฟูรี, ซัยค์เศาะฟิยูรเราะห์มาน. (2562). **อรรเราะฮ์กูลมัคตูม ชีวประวัติศาสนทูตท่านสุดท้ายของมวลมนุษย (แปลโดย อบูอิบานะฮ์ พิตยะตุลฮัก)**. กรุงเทพฯ: สถานีโทรทัศน์ไอทีวีแชนแนล.
- อัลอะบีดีย, อับดุลเราะห์มาน ดาฮูด. (2013). **กิตเศาะฮ์อัชชีเราะฮ์อันนะบะวียะฮ์ชีเราะฮ์วะตะอ์วะฮ์อัลอะฮ์ตุลมักกีย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. อรัริยาฮ์: ดารุลอะลู่กะฮ์.
- อัลอาซิมีย, มุซา รอชิด. (2013). **อัลลุลูลุมักนูนฟีชีรอติเนาบียัลมะมูน ดิรอชะฮ์มุฮักเกาะเกาะฮ์ลิชชีเราะฮ์อันนะบะวียะฮ์ เล่ม 1**. อรัริยาฮ์: ดารุศศุญัยอียิลินนัซริวัตเตาซี.
- อัลอุมะรีย, อัครอม ฎิยาฮ์. (1998). **อัชชีเราะฮ์อันนะบะวียะฮ์อัคเศาะฮ์ชียะฮ์ เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 3. อรัริยาฮ์: มักตะบะฮ์อัลอะปิกาน.
- อัลอูษะมีน, มุฮัมมัด ศอเลาะฮ์. (2017). **ซุรฮ์อัลอูซูลอัษชะลาซะฮ์วะอัลอูซูลอัชชีตตะฮ์ (มะห์มูด, เศาะลาฮุดดีน, ตรวจทาน)**. พิมพ์ครั้งที่ 1. ไคโร: ดารอัลฆ็อดอัลญะดีด.
- อัศศุยานีย, มุฮัมมัด (2004). **อัชชีเราะฮ์อันนะบะวียะฮ์กะมาลูนอัตฟีลอะฮ์อาดียิซเขาะฮ์ชียะฮ์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. อรัริยาฮ์: มักตะบะฮ์อัลอะปิกาน.
- อัสลิบาอีย, มุศเฏาะฟา. (2554). **วิเราะซะห์บะทเรียนและข้อคิดจากชีวประวัติท่านนบีมุฮัมมัด (ค็อลลัลลอฮ์-อะลยิ วะลัลลัม)** (แปลโดย ขอชาลี เบ็ญหมัด). สงขลา: มูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาสังคม.
- อัลฮัรบี, อะลีย ญาบิร. (1986). **มันฮัจญ์อัดตะอ์วะฮ์อันนะบะวียะฮ์ฟีลมัรซะละฮ์อัลมักกียะฮ์**. ไคโร: อัชชะฮ์รออ์ลิลอิลาหมิลอะเราะเบีย.

